

Ved Rokta. Foto: T. Nygård.

OBJEKT NR. 133a

OGNA

Fylke: Nord-Trøndelag
Kommuner: Steinkjer, Snåsa, Verdal
Nedbørfelt: 571 km²
Skoggrense: 500—600 m o. h. Areal under denne: 80 %
Middelvannføring: 21,5 m³/s
Laveste/høyeste punkt: 5—818 m o. h.
Marin grense: Ca. 180 m o. h.
Kraftpotensial: 280 GWh
Naturgeografiske regioner: 34a, 35h, 41

Vassdragsbeskrivelse

Ogna har sitt største kildemagasin i Roktsjøen (304 m o. h.) ca. 64 km i nordøstlig retning fra der elva løper sammen med Byaelva, ca. 1 km fra Steinkjer. Ogna er et utpreget lavlandsvassdrag med hele 93 % av nedbørfeltet lavere enn 600 m o. h.

De største sideelvene er Tverråa, Sørrokta og Lauva. Tverråa drenerer de nordligste delene av nedbørfeltet og renner sammen med Rokta omlag 10 km nedenfor Roktsjøen. Sørrokta kommer inn fra øst ca. 3 km nordøst for Skjålågrind og drenerer til Lustadvatnet og Mökkavatnet. Ved Myr renner Lauva inn

fra sør og drenerer de sørlige myrområdene av vassdraget med bl. a. Lauvvatnet (391 m o. h.).

Fra utløpet i sørenden av Roktsjøen flyter elva rolig i meandere i de øvre og midtre delene av Roktdalen. Roktdalen er de første 15—20 km flat og bred og preges i utstrakt grad av store myrområder og hogstflater. På begge sider av elva ligger en rekke vatn og mindre tjern. De nedre 10 km av Roktdalen er småkupert barskogsterreng, men også her er det en del myrpartier. Elva er på denne strekningen til dels smal og stri. Ca. 1 km før samløpet med Sørrokta ligger Furudalsfossen. Fra Roktsjøen til samløpet med Sørrokta (ca. 30 km) har elva et samlet fall på 134 m. Fra samløpet med Sørrokta og nedover selve Ogdalen til utløpet faller elva bare 170 m. Av dette fallet utgjør 4 fosser en vesentlig del slik at elvepartiene mellom preges av lange strekninger med loner og stilleflytende elv. Fra Brandseggfossen blir Ogdalen svært vid og åpen med myrterreng og granskog, og innslaget av dyrka mark øker betraktelig. Nedenfor Bruemfossen preges dalen av bebyggelse og jordbruk.

Vassdraget har flere større vatn. I de øvre deler ligger de to største, Lustadvatnet (276 m o. h.) på vel 7 km² og Mökkavatnet (331 m o. h.) på vel 5 km². Innsjøer og vatn dekker ca. 5 % av arealet.

Klimaet er moderat oseanisk. Ved Steinkjer (7 m o. h.) er årsnedbøren 890 m med oktober som mest nedbørrike måned. Årsmiddeltemperaturen ved Steinkjer er 5,2° C.

Det meste av feltet består av gneisbergarter. De første 10 km av Ognå og områder øst for Mokkavatnet og Lustadvatnet har kambrosiluriske sedimentbergarter. Størstedelen av nedbørfeltet er dekket av løsmasser.

Heigranskog er klart vanligste vegetasjonstype under skoggrensa og barskog dekker totalt 56 % av arealet. Fattige myrer dekker også store områder, ca. 17 %. 4 % er kulturmark. Det som kan karakteriseres som fjellområder tilhører lågalpin sone og utgjør ca. 18 %.

Store deler av nedbørfeltet er betydelig påvirket av menneskelig aktivitet og det er her bosatt ca. 1200 personer. I dalbunnen fra Lustadvatnet og vestover er store områder oppdyrket, og de fleste av de gjenværende myrområdene er mer eller mindre påvirket av grøfting. Dette gjelder blant annet de store Finnstadmyrene. Skogbruken har også satt sitt preg på store deler av feltet. Til dels meget store hogstflater og skogsbilveier er vanlig.

Deler av nedbørfeltet er tidligere regulert. Støa kraftverk i Ognå er nedlagt. Reguleringene var i Lustadvatnet og Mokkavatnet. Lustadvatn var demmet opp 4 m, og Mokkavatn ble ført tilbake til opprinnelig vannstand ved at dammen ble fjernet. I Giskåsområdet har forsvaret et 12 km² stort skytefelt.

Geofag

Den sørlige delen av nedbørfeltet ligger i gneisbergarter og den nordlige delen i kambrosiluriske sedimentbergarter.

Fjellområdene i øvre del av vassdraget har et sparsomt dekke av morenemateriale og det er store partier med bart berg. Morenedekke med stor mektighet forekommer bare lokalt. I Ognådalen nedenfor Bodom er det store mengder av sortert materiale som er avsatt i marint miljø.

Skuringsstriper, «fluted surface» og drumliner viser at isbevegelsesretningen i hovedsak var mot vest og nordvest. I nedre del av vassdraget har det vært en dreining av isbevegelsen fra nordvest og mot sørvest. Dette skyldes at isen i sluttfasen ble tynnere og derfor sterkere styrt av topografien. Isstrømmen ble dermed ledet ut i Trondheimsfjordssenkningen.

Drumlinen ved Giskås er nesten 50 m høy og er markert i terrenget. Lokaliteten er god for å demonstrere denne formtypen.

Mellom Mokkavatnet og Lustadvatnet finnes en esker og flere spylereenner.

Markerte israndavsetninger finner ved Steinkjer, By og Røysing. Randavsetningene består

hovedsakelig av glasifulvialt materiale som dels er korttransportert og derfor dårlig sortert. Avsetningene antas å være fra Preboreal tid (10 000—9 000 år før nå), og de kan settes i sammenheng med tilsvarende randavsetninger både nord og sør for området.

Det senglasiale hav gikk inn til Bodom hvor det er avsatt store terrasseflater.

Dalbekkenet vestover fra Bodom er åpent. Det har under isavsmeltingen først og fremst fått tilført glasifulvialt materiale fra sør og det er dannet et par små delta.

Store sand- og grusavsetninger like øst for Røysing kan skyldes at brefronten har hengt seg opp på bergterskelen som her krysser Ognådalen. Dermed er brefronten blitt stående på samme sted over en viss tid.

Ryggen fra Røysing til Brandsegg er blant de få i Trøndelag som har en opprinnelig form i behold. Såvel deltaet ved Bodom som Røysingavsetningen har verneverdi.

Botanikk

Vegetasjonen i nedbørfeltet står på overgangen mellom oseanisk og kontinental. Den er stort sett fattig og lite variert.

Det meste av barskogen er blåbærgranskog, mens lyngrik furuskog forekommer vanlig i de sørøstlige deler. Rikere granskog finnes opp mot skoggrensa i øst. Myrene består for det meste av nedbørsmyr eller fattige jordvannsmyrer, men i øst finnes også mindre områder med rikmyr. Særlig i sør ligger store områder med fattige myrer. Fjellområdene har fattig rabbe- og lesidevegetasjon og fukthei som dominerende typer. I øst finnes fragmenter av rikere fjellvegetasjon. Vannvegetasjonen er sparsom i de store, tidligere regulerte vatn, men til dels rik og frodig i mindre vatn og tjern.

Bjørkeskog mangler, selv om det er et betydelig innslag av bjørk i øverste del av granskogen. Lavlandsvegetasjon i form av edellauvskog og andre varmekjære og næringskrevende plantesamfunn er ikke påvist.

Omfattende flatehogst, myrgrøfting og tidligere regulering av de store vatna gjør at vegetasjonen til dels er sterkt kulturpåvirket.

Det er registrert bare 270 arter karplanter i nedbørfeltet. Selv om det er lagt lite vekt på floraregistreringer og deler av feltet ikke er oppsøkt, så er det klart at Ognå nedbørfelt er relativt artsfattig. Fjellfloraen er triviell, med få næringskrevende arter. De østlige artene utgjør den mest interessante gruppen med en del regionalt sjeldne representanter, slik som kalktelg, nøkketjønna og nubbestarr. Sørlige arter og kystplanter er sparsomt representert.

Enkelte nedbørsmyrer i vest er intakte med til dels velutviklede strukturer. Ellers ligger de største botaniske verdiene i østlige deler, der berggrunnen er rikere. Rasmarka under Grønlihø på vannskillet mot Skjækra har et rikt innhold av arter. Andorvatnet og Damtjøna har best utviklet vannvegetasjon.

Fugleliv

Vassdraget preges av skog og myr og er et typisk lavlandsvassdrag. Fuglearter og fuglesamfunn knyttet til disse naturtypene dominerer derfor i det totale faunabildet. Det meste av nedbørfeltet er å betrakte som relativt produktivt i biologisk sammenheng. Typisk er store bakkemyrer og blandingsskog med gran og bjørk, samt mangel på større sammenhengende arealer med fjellbjørkeskog. I områder med næringsfattig undergrunn vokser glissen furuskog og denne preger ofte store bakke-myrområder. Slike områder kan til dels være meget fattig i ornitologisk sammenheng.

Mindre løvskogsområder med spesielt rik spurvefuglfauna finnes i første rekke langs Rokta på strekningen Oldernesettra—Storneset, samt i Høghalla.

Av våtmarksområder kan spesielt Roktsjøen (som lokalitet for ender) og Finnstadmyra nevnes. Dette sistnevnte nedbørsmyrkomplekset peker seg ut som et av de mest artsrike i nedbørfeltet og er hekkeplass for enkelte krevende og til dels sjeldne arter, både våtmarksfugler og spurvefugler, f. eks. traane, brushane, gulsanger og møllere.

Myrlandskapet i Lauvassområdet er typisk for den sørlige delen. Området demonstrerer på en fin måte de relativt fattige fuglesamfunnene som er knyttet til fattig bakkemyr med glissen furuskog. Imidlertid finnes også rikere enkeltlokaliteter som f. eks. Langvatnet med omkringliggende tjern, og myrene på sørvestsida av Lauvvatnet.

Fjellområdene har generelt en artsfattig fauna, typisk for regionen.

De nedre deler av Ognadalen har relativt mange arter knyttet til kulturmark.

Bergkløfter og bergvegger i deler av nedbørfeltet har hekkeplasser for enkelte klippehekkende rovfuglarter.

Det er i alt registrert 123 arter i vassdraget, hvorav 109 er sett under prosjektets arbeid. Omkring 95 % av de 109 antas å hekke i området.

Sett under ett skiller ikke fuglefaunaen i Ogn seg ut fra det en finner i mange andre nord-trønderske vassdrag.

Både skog- og myrområdene har ornitologiske verdier typisk for regionen. Vassdraget har

også enkelte sjeldne elementer både i form av arter og naturtyper. De mest produktive delene er imidlertid så sterkt berørt av jordbruk og skogbruk at vassdragets verdi som verneobjekt i faglig sammenheng er betydelig forringet.

Ferskvannsbiologi

Som det framgår av den generelle beskrivelsen rommer Ognafeltet det store Lustadvatnet og Mokkaavatnet. I kilderegionen ligger en rekke små vatn rundt hele nedbørfeltet. I myrene ligger en mengde tjern og små pytter. Hovedelva har et svært rolig løp i terrasser, adskilt av fosser. De øvre delene av Rokta går også i slynger i et flatt landskap.

Det er samlet inn prøver fra 11 vatn og tjern og 13 elvestasjoner. Vannkvaliteten er sterkt preget av at feltet har store arealer myr og barskog. Under normal vannføring er det målt $KMnO_4$ -tall mellom 26 og 48 mg/l og siktedyp på 4—6,8 m. Under høstflom har $KMnO_4$ -forbruket vært omlag 100 mg/l i Fånetta, Lauva og hovedelva og pH har da gått ned i 4,5—5,3. Også for de andre parametrene er det store variasjoner fra gang til gang, slik at elektrolyttinnhold og pH øker når vassføringen er liten. Ved lav vassføring kan ledningsevnen øke til 75 og pH til 7,4 i Lustadelva og deler av hovedelva. Kalsiuminnhold på 24 mg/l i en bekk øst for Lustadvatnet viser at det finnes kalkpåvirkede lokaliteter i denne delen av feltet. Ledningsevnen varierte for det meste mellom 25 og 50, kalsium mellom 1,0 og 6,0 mg/l og pH mellom 6,6 og 7,1. De laveste verdiene ble funnet i vann fra de myrdekte gneisområdene, Mokka, Lauva og Tverråa. Vanntemperaturen lå for det meste mellom 14 og 19° C.

Av planktonkreps ble det registrert 10 arter, alle vanlig utbredt i Norge. Tetthetene lå omkring 40 000 pr. m², som er alminnelig.

Av småkreps ble det i alt funnet 30 arter vannlopper og 9 arter hoppekreps. I Midt-Norge ble flere arter ellers bare påvist i Høylandsvassdraget. Lustadvatnet og Mokkaavatnet skilte seg ut som særlig artsrike. Over alt dominerte arter som er vanlige i landsdelen, men det ble også påvist en rekke mindre vanlige og noen må også regnes som svært sjeldne. Til den siste gruppen hører *Monospilus dispar*, *Alona rustica*, *Diacyclops nanus* og *Acanthocyclops robustus*.

Grabbprøver fra Lustadvatnet og Mokkaavatnet viste en fattig bløtbunnsfauna, både med hensyn til mangfold og mengder. Det er marflo i begge vatna.

I strandsonen ble det påvist 13 dyregrupper,

som er et middels utvalg. Døgnfluer dominerte og andre grupper av betydning var fjærmygg, vannbiller og vårfluer. Tettheten av dyr var middels til stor, og størst i Lustadvatnet med 289 dyr pr. prøve i gjennomsnitt.

I rennende vann var det et middels utvalg av dyregrupper, 14 i alt. Døgnfluer var mest tallrike, deretter fulgte vannmidd, steinfluer og vårfluer. Oгна, Mokka og Sørrokta hadde ganske store tettheter, 140—260 dyr pr. prøve. De øvrige elvestrekningene hadde lave til midt-dels tettheter, med 40—80 dyr pr. prøve.

Utvalget av døgnfluer, i alt 28 arter, overgår bare av Stjørdalsvassdraget. Utvalget av steinfluer var derimot lavt, med 12 arter.

I produksjonssammenheng er vannkvaliteten i Ognas felt bra, men det er store variasjoner med vannføringen. Artsspekteret er stort, særlig for småkreps og døgnfluer. Det ble funnet en rekke mindre vanlige og sjeldne arter. Påvirkningen fra jord- og skogbruk er sannsynligvis stor, særlig i de nedre delene av feltet. Det er rimelig at de store svingningene i humusinnhold og pH delvis er et resultat av gjennomgående grøftinger. Vassdraget er noe spesielt og lite egnet som typevassdrag. Påvirkningene gjør det også mindre aktuelt som referansesystem. Nærheten til Steinkjer gir

vassdraget betydning for undervisning. Det er ikke utført ferskvannsbiologisk forskning, men vassdraget kan være interessant når det gjelder påvirkning av og utvaskingsmekanismer for humus. Vassdragets verneverdi for ferskvannsbiologi vurderes som moderat.

Litteratur

- Bevanger, K. 1981. Fuglefaunaen i Ognas nedbørfelt, Nord-Trøndelag. *K. norske Vidensk. Selsk. Mus., Rapport Zool. Ser. 1981—17*, 58 s.
- Nøst, T. og Koksvik, J. I. 1981. Ferskvannsbiologiske og hydrografiske undersøkelser i Ognavassdraget 1980. *K. norske Vidensk. Selsk. Mus., Rapport Zool. Ser. 1981—25*, 53 s. + vedlegg.
- Sollid, J. L. 1983. Oгна s. 129—132 i Sollid, J. L. (red.) Geomorfologiske og kvartærgeologiske registreringer med vurdering av verneverdier i 15 tiårsvernedede vassdrag i Nord- og Midt-Norge. *Kontaktutv. vassdragsreg., Univ. Oslo, Rapp. 55*, 200 s. + 14 plansjer.
- Sæther, B., Kofoed, J. E. og Øiaas, T. H. 1981. Flora og vegetasjon i Ognas og Skjækras nedbørfelt, Nord-Trøndelag. Botaniske undersøkelser i 10-års verna vassdrag. Delrapport 5. *K. norske Vidensk. Selsk. Mus., Rapport Bot. Ser. 1981—9*, 67 s.

OGNA/SKJÆKRA

M 1:250 000

Ref. serie 1501, blad Grong, Namsos,
Trondheim, Østersund

NOU 1983: 42

Naturfaglige verdier og vassdragsvern

OBJEKT NR. 133

OGNA/SKJÆKRA

